

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Дворецька Лариса Павлівна

науковий співробітник

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Вступ. Система внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти – складне, еволюціонуюче утворення, зміст і структура якого відображають цілі й завдання, що визначені реформою освіти. Реформа «Нова українська школа» (далі – НУШ), що поетапно й послідовно повинна охопити протягом 2016-2029 рр. всі рівні загальної середньої освіти, як будь-яка довготривала реформа, стикається з труднощами реалізації. Українські науковці Т. Вакуленко, Л. Гриневич, О. Лінник, Н. Морзе, Н. Софій, В. Терещенко, Р. Шиян та інші проаналізували стан реалізації реформи у початковій школі та головні напрями подальшого впровадження змін у базовій та профільній середній школі, яким треба приділити увагу. Отримані висновки оприлюднено у роботі «Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи».

Зазначимо, що перебіг реформи НУШ супроводжує пандемія COVID-19, запровадження дистанційної та змішаної форм навчання у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), а з 24 лютого 2022 р. – воєнний стан, проголошений у зв'язку з військовою агресією РФ проти України. Внаслідок обстрілів та бомбардувань станом на 18 травня 2022 р. в Україні отримали пошкодження 1837 закладів освіти, з них 172 повністю знищені. Руйнування продовжуються. На тлі обставин непереборної сили продовжуються наукові дослідження щодо супроводу реформи НУШ.

Серед пріоритетів реформи НУШ – створення цілісної системи оцінювання результатів навчання учнів. Інформацію про навчальну успішність

учнів буде зведено до єдиної бази даних, що систематично поповнюватиметься результатами підсумкових оцінювань на ключових етапах загальної середньої освіти (стандартизовані процедури) та результатами формульованого оцінювання. Кінцевою метою створення такої системи є забезпечення покращення результатів освіти та самої освітньої діяльності. На досягнення цієї мети спрямовує свої зусилля й створена у кожному ЗЗСО внутрішня система забезпечення якості освіти. Поряд із неминучою боротьбою ЗЗСО за високі результати учнів, які братимуть участь у стандартизованих загальнонаціональних оцінюваннях (підтверджується міжнародним досвідом і вітчизняним досвідом використання результатів ЗНО), значної уваги внутрішньої системи забезпечення якості освіти потребуватиме створення механізмів контролю за використанням формульованого оцінювання. ЗЗСО для учнів повинен стати простором, вільним від списування, фальсифікацій та необ'єктивного оцінювання.

Зважаючи на широке використання в умовах дистанційного та змішаного навчання тестів та завдань у тестовій формі для тематичного контролю, на зростання впливу поточних оцінок учнів за складені тести на електронних платформах на результати річного підсумкового оцінювання, нагальним постає завдання виявлення та зведення до мінімуму ризиків вимірювання рівня навчальних досягнень учнів зі значною похибкою. Зазначимо, що контроль за дотриманням правил і процедур оцінювання здобувачів освіти в закладі освіти – функція внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Мета роботи. Розглянути використання авторських, нестандартизованих, тестів (паперовий буклет та комп'ютерне тестування) як фактор впливу на якість оцінювання рівня навчальних досягнень учнів у системі внутрішнього контролю якості освіти в ЗЗСО. Висвітлити окремі проблеми ресурсної підтримки вчителів НУШ, зокрема якісною методичною літературою відповідного спрямування (на прикладі доступних для аналізу матеріалів для підсумкового тематичного оцінювання учнів НУШ з математики для 5 класу).

Матеріали і методи. Проаналізовано науково-педагогічну літературу, нормативно-правові документи у сфері освіти України щодо реалізації реформи НУШ, Інтернет-ресурси, рекомендації Державної служби якості освіти щодо здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах війни, довоєнний досвід колективів педагогічних працівників ЗЗСО щодо створення систем внутрішнього контролю якості освіти в ЗЗСО. Результати систематизовано й узагальнено.

Результати і обговорення. За результатами опитування Gradus Research, яке було проведено серед містян 18-60 років, які мають дітей до 18 років, встановлено, що наразі переважна більшість українців шкільного віку продовжують навчання в школі віддалено, проте, на думку 66% опитаних батьків, якість навчального процесу значно погіршилася.

Зазначимо, що в Україні вже третій рік поспіль учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти, звільняють від проходження Державної підсумкової атестації. Тому цілком закономірно, що проведений аналіз досвіду колективів педагогічних працівників ЗЗСО щодо створення систем внутрішнього контролю якості освіти в ЗЗСО (довоєнний досвід) виявив *тяжіння до використання результатів зовнішнього незалежного оцінювання учнів у якості еталона об'єктивної оцінки їх навчальних досягнень*. Результати ЗНО учнів також розглядають як підґрунтя для висновків щодо підтвердження/спростування надання якісної освітньої послуги та ефективності відповідних управлінських рішень.

Наведемо поради Державної служби якості освіти школам, які працюють в умовах війни, щодо здійснення оцінювання цього року: «Попри війну незмінними залишаються два основних види оцінювання результатів навчання учнів – надання зворотного зв'язку та супроводу дітям (формувальне оцінювання) і визначення якості результатів навчання (підсумкове оцінювання). Підсумкове оцінювання в умовах нестабільного доступу учнів до освітнього процесу, їх стресового стану ліпше не проводити у вигляді окремих підсумкових контрольних робіт, а натомість здійснювати його на підставі

поточного оцінювання (*за результатами тестів на електронних платформах та з допомогою інших способів перевірки результатів навчання*). В окремих випадках підсумкове річне оцінювання можна здійснювати за результатами підсумкового оцінювання за перший семестр. Наприклад, для учнів, які опинилися в зоні активних бойових дій, зазнали фізичних або психологічних травм, не мали доступу до навчальних матеріалів тощо. Для учнів, які після евакуації з зони бойових дій навчалися в інших школах (в Україні або за кордоном) здійснюється перезарахування оцінок (за їх наявності)».

Використання тестів на електронних платформах для оцінювання навчальних досягнень учнів потребує покращеного стану цифрової інфраструктури в Україні та *відповідного рівня інформаційно-цифрових компетентностей учнів і вчителів*. Попри низький рівень готовності системи до застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, варто також враховувати трудність ідентифікації учня, який виконує завдання тесту дистанційно.

Масовий перехід середньої освіти на дистанційну форму навчання прискорив розроблення та затвердження Професійного стандарту вчителя, який містить опис інформаційно-цифрової компетентності педагога. Однак для використання тестів і тестових завдань з метою оцінювання навчальних досягнень учнів вчителю необхідно оволодіти й *спеціальною тестовою компетентністю*, що ґрунтується на знаннях про створення та використання педагогічних тестів в навчальному процесі та обумовлює готовність вчителя розв'язувати професійні задачі, що постають під час розробки і застосування педагогічних тестів у його професійній діяльності. Зазначимо, що дослідження готовності вчителів математики до всебічного використання тестів для оцінювання результатів навчальної діяльності учнів основної і старшої (відповідно до нової термінології – базової і профільної) школи (2017 р.), виявило переважно завищену самооцінку рівня тестової компетентності та низький рівень знань з основ конструювання тестів.

Попри значні досягнення у розбудові системи ЗНО в Україні, яка шістнадцятий рік поспіль задає високі стандарти якості освітніх вимірювань, рівень якості авторських (нестандартизованих) тестів і тестових завдань у підручниках, навчальних посібниках, методичній літературі зберігає потенціал для удосконалення. Наведемо кілька прикладів тестових завдань з прихованими дефектами, які залишаються, як правило, непомітними для вчителів. Звернімося до змісту навчальних посібників з готовими діагностичними роботами для підсумкового тематичного оцінювання учнів 5-го класу НУШ з математики.

1. Поміркуй і зафарбуй правильну відповідь.

Довжина футбольного поля 155 м, а ширина 35 м. Яка площа футбольного поля?

4525 м 5425 м² 5425 м

Коментар. По-перше, у зошиті для діагностичних робіт (автор Ю. Карпенко, видавництво «Генеза») не відведено місце для розв'язування цієї задачі. Для інших завдань є. Це наводить на думку, що існує якийсь інший, відмінний від стандартного, спосіб пошуку відповіді. По-друге, якщо знаєш, що площа вимірюється у од.², то зразу «зафарбуєш» правильну відповідь: 5425 м². По-третє, з трьох варіантів два мають однакове числове значення і різняться лише од. вимірювання. Класичний дефект-підказка серед дистракторів тестового завдання. І останнє. Чи можна бути впевненим у тому, що 5425 м² дійсно правильна відповідь, не виконуючи множення 155 на 35? В умові ж немає вказівки, що серед запропонованих варіантів відповіді є одна правильна. Але ж є два однакові числа, немає місця для виконання дії множення та й завдання серед перших у роботі, за номером 2. Отже, воно легке. Відповідь обрано, завдання виконано. Чи збережеться відсоток правильних відповідей учнів на це завдання, якщо з умови завдання прибрати варіанти відповіді? Якої помилки під час розв'язування цієї задачі треба припуститися, щоб отримати відповідь 4525 м? Відповіді на запитання допоможуть удосконалити завдання.

2. Установіть відповідність між виразами (1-3) та їх значеннями (А-Д):

1. 77 459 + 54 136	А 30 962
2. 98 354 – 67 392	Б 131 595
3. 544 697 – 321 793	В 15 546
	Г 626 321
	Д 222 904 .

Коментар. Для відповіді на поставлене завдання достатньо виконати дію з останніми цифрами чисел першого стовпчика і порівняти результат з останньою цифрою чисел другого стовпчика. Дійсно, оскільки $9 + 6 = 15$ і 5 – остання цифра лише одного з чисел другого стовпчика, числа 131 595, то відповідь: 1Б. Аналогічно міркуючи, встановлюємо відповіді: 2А і 3Д. Зрозуміло, що задум автора (Г. П. Бевз, В. П. Бевз, Д. В. Васильєва, Н. Г. Владімірова, Видавничий дім «Освіта») полягав у контролі й оцінюванні виконання учнями дій додавання й віднімання багатоцифрових чисел, а не дій з числами у межах десяти. Отже, це завдання потребує удосконалення.

Зазначимо, що майстерність укладачів тестів і авторів тестових завдань шліфується роками практики. І хоч вимоги до якості авторських тестів не такі жорсткі, як до стандартизованих тестів, все ж радимо пам'ятати, що зроблений вибір на їх користь з метою застосування для контролю та оцінювання якості навчальних досягнень учнів не убезпечує від вгадування правильної відповіді, що формат тесту впливає на точність вимірювання, а система конвертації тестових балів у бали, затвердженої у відповідному ЗЗСО системи оцінювання навчальних досягнень учнів, має бути для них зрозумілою, що низька якість тестових матеріалів і порушення процедури оцінювання призводять до хибних висновків та спотворюють оцінку навчальних досягнень учнів.

Висновки. Зрозуміло, що свобода вчителя у виборі навчальної програми, методів, способів та засобів навчання, унормована створеною законодавчою базою реформи НУШ, має бути забезпечена ресурсною підтримкою (технології, методична підтримка тощо). Зважаючи на реалії, на продовження воєнного стану в Україні, утримати запланований у мирний час ритм розвитку реформи вкрай важко. Сподіваємося, що досвід і висновки, за результатами проведеного

експерименту для учнів 5 класу НУШ, будуть покладені у роботу літньої навчально-методичної школи з підготовки вчителів-предметників до запровадження реформи на рівні першого року базової школи. З метою реалізації завдання контролю та оцінювання якості математичної освіти учнів 5 класу НУШ в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в ЗЗСО, рекомендуємо використовувати апробовані методичні матеріали, що мають експертні висновки щодо якості, є добірками діагностичних робіт для підсумкового тематичного оцінювання у кількох варіантах. До переваг таких матеріалів віднесемо наявність компетентнісно орієнтованих завдань та завдань, що розвивають у школярів навички самооцінювання (складова формувального оцінювання). Доступні для аналізу матеріали (на етапі експерименту), на жаль, не мають опису системи оцінювання результатів розв'язування як окремих завдань, так і роботи в цілому. Попри свободу авторських колективів у виборі форматів діагностичних (самостійних і контрольних) робіт, простежується курс на ознайомлення учнів з форматами тестових завдань, які містить сучасна сертифікаційна робота учасника ЗНО та ДПА з математики, без просування ідеї використання тестів закритого формату лише із завдань на вибір однієї правильної відповіді з кількох запропонованих. Віддаємо перевагу друкованим матеріалам, оскільки учні мають можливість використовувати їх не лише для вибору відповіді, але й для запису розв'язання завдання та у якості чернетки.

Потужні реформи (запровадження ЗНО, реформа загальної середньої освіти НУШ) і цілий ряд новації в освіті, що потребують постійного понятійного занурення й занурення за змістом, набуття кожним вчителем нових компетентностей, зокрема інформаційно-цифрової й спеціальної тестологічної, зосереджені на досить короткому проміжку часу. Зазначимо, що швидко сформувати як інформаційно-цифрову, так і спеціальну тестологічну компетентність неможливо.